

DE REBVS
ADIAPHORIS EPI
STOLA CONCIONATO
rum Hamburgensium ad D. Phi
lippum Melanthonem, &
responsio eius
dem.

Psal. XXVI.

Non confideo hominibus uanis,
nec cum dolosis conuersor.

S. ET G. IN IESV CHRIS-
to Domino nostro.

Veremur ne modestia & uerecundia in no-
bis desiderari possit, Reuerendi Præcepto-
res, quod his temporibus infœlicissimis, la-
boribus & molestijs plenis, plus laborum & mo-
lestiarum uobis imponimus, animosq; uestros iam
dudum mœroribus & periculis undiq; oppugnatos
& grauatos magis oneramus, quos iustius conso-
lari & erigere oportebat: Confidimus tamen uos
in meliorem partem esse accepturos nostram auda-
ciam & hanc potius imputaturos temporibus tur-
bulentis, & communibus Ecclesie periculis, ac ca-
lamitatibus, quàm nobis, quæ ab inuitis hanc scrip-
tionem extorserunt. Etiam ueniam merebitur no-
stra audacia, quòd communis salus Ecclesie in his,
quæ scribimus ac petimus uestrum, clarum, expli-
catum & certum iudicium requirat, quod sequa-
tur in controuersia illa, quæ agitari cœpta est de
Adiaphoris, sub quorum specie hodie passim multæ
mutationes in Ecclesias optimè constitutas inuehūt,
ut labefactetur & euertatur optimus puræ nostræ
Religionis status, ut astuti & uasri quidā homines
potentiorum fauores & sua cōmoda captantes cō-
facilius Papatū astutè & tectè reuehant paulatim

suis dolis, hoc est, commentitijs suis Adiaphoris ue-
stram auctoritatem, consensum & suffragatio-
nem prætexunt suis conatibus, hacq; astutia uehe-
mentissimè percellunt ac labefactant multorum pi-
orum animos, Ecclesias turbant, ad defectionem in-
flectunt, & eruditorum piorumq; uirorum adhor-
tationes ad constantiam, & confessionem Euange-
lij Christi enervant, planèq; inefficaces & irritas
apud multos reddunt. Eruntq; nocentiores in Ec-
clesia Christi pestes, quàm unquam Pseudoaposto-
li ac Pseudoprophetae fuerunt, dabuntq; damnum
grauissimum Ecclesiae, nisi his malis & improbis
conatibus in tempore obuiam itum fuerit à uobis,
qui auctoritate & eruditione præcellitis, quorum
fides & integritas omnibus semper testatissima fu-
it, & qui post D. M. Lutherum sanctissimum ui-
rum syncerum, fidem & constantem purae doctri-
nae & ueri diuini cultus instauratorem ac propug-
natorem, Ecclesiam docuistis cum uoce, tum scrip-
tis & qui Ecclesias nostras in Saxonia benè consti-
tutas consilio & opera uestra ita instituistis, ut in
his hætenus semper conseruatus sit summus in do-
cendo consensus, & Ecclesiastici ritus ordine, de-
centissimè in tranquillitatem ubiq; sunt obseruati,
Sanctum hoc uestrum depositum in nostris Ecclesijs
huc usq; sanctè custodiimus, libenterq; in poste-
rum custodiemus adiuuante Christo. Vt autem hoc
melius

melius & fœlicius fiat necesse est, ut uestra subsidiaria opera muniatis Ecclesias à uobis in primis exædificatas, & præscriptis Ecclesiasticis constitutionibus à Pontificia ἀρχιερατική seruitute & impietate assertas, & uindictas, & uestram sententiam de Adiaphoris Ecclesijs proponatis, in qua piæ mentes possint acquiescere in hac iudiciorum uarietate. Hoc nisi feceritis profecto apud non paucos discindetur consensus, qui in Ecclesijs benè ordmatis hætenus fuit, omnia in singulis implebuntur factionibus & dissidijs, hostium Christi improbitas, hac inclinatione ad hostes nostros ualde augebitur, & corroborabitur. Ideo oramus nos per Dei misericordiam & ueritatem, qua crexit Christi regnum & Sathane tyrannidem euertit, Ecclesiam perpetuo defendit ac seruat, ut ineatis consilium, ac reperiatis rationes conseruandi Ecclesiarum incolumitatem, constituatisq; certam sententiam de Adiaphoris, quam quisq; saluâ conscientia sequi possit, sub his pugnis & periculis, Ecclesia passim habet pios, doctos & cordatos uiros, qui hac controuersia benè intellecta animi constantiam adiuuante Deo præstabunt in tenenda puritate nostræ religionis, imitabunturq; ex uerbo Dei ostensa uestra consilia, ad conseruationem Ecclesiarum utilia & necessaria. Nisi hic ceu ad sistendum publicum incendium uestram operam

contuleritis, Ecclesia damnum accipiet, quod nunquam resarciatur. Nos scimus uos in ea esse sententia, quod potius uelitis, exilia, direptionem bonorum, carceris & quæuis supplicia ferre, quam in doctrina hactenus purè tradita sitis uel minimam mutaturi, ullaq; corruptelas puræ doctrinæ recepturi. Hic adsentiuntur nobis omnes pij animi, nec possunt dissentire, qui spem salutis in Christo promissæ sunt retenturi. De doctrina in Augustano conuentu olim confessa nulla sunt inter nostros certamina, nec ulla ambiguitas. Sed de susceptione Adiaphororum tamen discrepant iudicia. Existimant multi uos inclinare ad illorum iudicia, qui existimant satius esse seruitutem in Adiaphoris ferre, quam deserere Ecclesias suas propter res tam leues, quod existimetis hac seruitute ab aulis imposita Ecclesias benè institutas posse conseruari, quæ si semel desererentur, uenirent in potestatem Papæ prorsusq; uastarentur. Intelligimus hoc consilium niti suis quibusdam rationibus & id spectari, ut aularum fauore & patricinio reliquæ Ecclesiæ defendantur & custodiantur. sed hic uobis etiam atq; etiam considerandum est, quàm non sit tutum hisce arundineis baculis inniti, & aulicis consilijs sine uerbo Dei uiuere. Quæ narrantur de seruitute in Adiaphoris ferenda, periculosè dicta sunt. Ideo
necesse

neceſſe eſt ut doctrina de Adiaphoris diſtinctè ex-
plicetur & diſertè doceatur, quæ uerè ac fictè
Adiaphora ac media uocentur, & quibus finibus
includendæ ſint res mediæ. Nam conſcientiæ in
periculis & certaminibus ſtabiliri ambiguis &
flexibilibus opinionibus nequeunt. Quibus per-
ſpecta eſt ueſtra integritas & pietas, illi candidè
(ut par eſt) interpretantur, quæ conſulitis de
ſeruitute in Adiaphoris ferenda, ueſtræq; ſen-
tentiae interpretationem ſumunt ex ueſtris libris,
ex Auguſtana confeſſione, Smalcaldianis deli-
berationibus, ex Epistoſa ſuper hac re Noriber-
genſibus Paſtoribus ſcripta, ex ueſtræ Eccleſiæ
ritibus & alijs iudicijs, quæ ueſtri animi ueſtræq;
ſententiae ſunt teſtes. Alij autem ſuſpiciantur
in preſentibus periculis priorem ueſtram ſenten-
tiam mutatam eſſe, iamq; plus in Adiaphoris
concedi quàm antea. Hæc callidè in multorum
aures ingeruntur ut ceu per cuniculos his fucis ad-
uerſarij ulterius irrepan in noſtras Eccleſias, ut un-
turq; conſilio ueſtro de ferenda ſeruitute in Adi-
aphoris ad ſtabiliendas omnes ſuas corruptelas &
Idolomantias. Et ut ex unius Iſlebij cauillatione
de reliquis iudicium faciatis, non grauabimur hic
aſſcribere quæ paſſim ex epistoſa Iſlebij hic ſpar-
guntur, quibusq; exponitur ueſtra ſententia de
ſeruitute ferenda in Adiaphoris, Bonus ille uir

scribit Saxonicos & Vitebergenses Theologos
planè consensisse, in Augustanam editionem à Cæ-
sare promulgatam, atq; etiam in ipsum Canonem
sic satis repurgatum. His subiicit & hæc uerba,
unus præcipuus ex Theologis Vitebergensibus
scripsit ad amicum. Ego non recuso ferre serui-
tutem in Adiaphoris salua doctrina, utq; præcipuè
explicet quid Adiaphora appellitet è diplomate
concordiæ Interbochij factæ super obseruationi-
bus Ecclesiasticis teutonice hæc uerba latinis ad-
miscet. Vnd in mittel dingen soll man
alles halten / wie es die alten heiligen
Veter gehalten haben / vnd jenes theil
jziger zeit auch noch helt. Hic quæso atten-
dite obseruandissimi domini Preceptores, quomo-
do callidi homines qui superstitionem Papisticam
restitui cupiunt, uestra uerba de ferenda seruitute
in Adiaphoris interpretentur, & quid quærant
astuti isti Interimistici conciliatores, & quàm fœ-
dè uos deformat ubiq; terrarum apud omnes pi-
os, quantumq; noceant Ecclesiæ ambigæ & flexi-
biles illæ sententiæ de ferenda seruitute in Adia-
phoris apud illos, quibus uestra doctrina uesterg;
animus de his controuersijs non est satis perspectus,
& quantum animi addant obstinatis nostris aduer-
sarijs, qui ne pilam quidem latum à suis superstiti-
onibus & impietatibus discedere uolunt, solumq;
id agunt

id agunt, ut nos uel arte uel ui retrahant in so-
cietatem suam peruersam, quam pijs non possunt
non odisse & fugere propter impietatem, quæ in
ea lōgē lateq; uagatur, Si uultis uestro honori &
Ecclesiæ Christi rectē consultum operæ pretium
est, ut doctrina uestra nunc denuo de Adiaphoris
nouo scripto proposito publicetur, quo diluantur
calumniatorum mendacia & Ecclesiæ rectē infor-
mentur de controuersia rerum mediarum ac indi-
fferentium, nec poteritis nunc ullo officio melius
mereri de Ecclesia Christi quàm eiusmodi scripto.
Agnosimus nostram Ecclesiam opera uestra ad-
iutam esse in recipienda cœlesti, pura ac uera do-
ctrina, quam & utili & necessaria reformatione
ornastis, in qua quia nos posuit S. Sanctus inspecto-
res, ob id semper nobis summæ curæ fuit, ut custo-
diremus uestrum apud nos depositum, hoc est, ut
conseruaremus puritatem doctrinæ & uerum Dei
cultum in Ecclesijs fidei nostræ commissis, Nunc
uero, quia passim incidunt mutationes & Eccle-
siæ ueræ ex Interim ita transformantur, seu potius
deformantur, ut inde pericula noxia & scandalon-
sa certamina oriantur inter ueros Ecclesiæ docto-
res & pastores, quibus coniunctarum Ecclesiarum
concors harmonia & doctorum uirorum consen-
sus omnino dissoluitur, neruiq; Ecclesiasticæ con-
cordiæ rumpuntur. Ideo ne grauius in hac parte

sauciarentur multorum conscientie, & ne quid
secus ageretur à nobis quàm oportet, putauimus
uestrum explicatum consilium de Adiaphoris uel
admittendis uel excludendis querendum esse ue-
stra scripta prius edita in consilium adhiberi po-
tuerunt, ex quibus satis cognoscitur quæ uobis uerè
Adiaphora sunt, quæ in Ecclesia conseruari, quæ
tollerari & quæ eijs debent. Sed nunc potentio-
rum decreta & imminetia pericula astutorum
allegorijs ac fucis & dissimilitudine iudiciorum
res sic inuoluitur ut pij nesciant, quid de Adiapho-
ris tenendum sit. Ad hoc malum hoc etiam accedit,
pios uiros ueræ religionis amantes, qui in bene con-
stitutis Ecclesijs mutationes nullas recipere uolunt
(quòd uideant ista ratione Pontificios integram
Papisticam superstitionem rursus inuehere uelle,
seq; exponere malunt summis periculis, quàm au-
thores esse mutationum in Ecclesia & impios cona-
tus impiorum adiuuare) pessimè audire & prægra-
uari odiose apud illos qui appellatione Adiapho-
rorum omnia extenuant, excusant & inuoluunt,
qui; non assentientes ipsorum flexibilibus Allego-
rijs iudicant stoicos, duros, contumaces & rebelles
Ecclesiæ desertores, qui præsentibus calamitatibus
& periculis Ecclesiæ non afficiantur. Hic cū utrim-
q; in receptione Adiaphororum & in desertione
Ecclesiarū graue periculū sit, nihil putamus tā esse

neceſſarium, quàm ut priorum, bonorum & pru-
dentium uirorum conſilio bonæ conſcientiæ testi-
monium retineamus apud Dominum, & faciamus
quæ ſunt noſtri officiij & quæ coram DEO ſalua
conſcientia fieri debent. Hic ut inculpati ſimus ſu-
per hac re, expetimus ueſtrum pium conſilium, eti-
am atq; etiam orantes, ut diſertè nobis ſignificare
dignemini, quæ uia nobis ingrediunda ſit inoffenſe,
ſub his Adiaphoricis diſputationibus ne derogetur
gloriæ Dei, ne impediatur Eccleſiæ ſalus, & ne
uulnerentur noſtræ aliorumq; piorum conſcientiæ.
Scimus longè horribilius & grauius eſſe incidere
in manus Domini, quàm in manus hominum. Ideo
dabimus operam ut in omnibus incidentibus pericu-
lis teneamus hunc ſcopum in noſtro miniſterio, ut
coram Domino fidi reperiatur, & conſcientiam
habeamus illæſam, Euentum rei commitemus Deo
in cuius manu omnia ſunt ſita. Idq; nobis unicè curæ
erit ut innocentie testimonio animus noſter ſit con-
firmatus in uita & morte corroborante nos. Deo
per Sanctum ſuum Spiritum, potius ceruices carni-
fici ferendas præbebimus, & potius exilia & ſup-
plicia feremus, quàm ut contra conſcientiam ſimus
aliquid facturi in noſtro miniſterio, Reipub: relin-
quimus ſua conſilia, quæ ut pia iuſta & recta ſint
apud Deum, hortamur & oramus, idq; cona-
mur præcipue, ut nos pie & iuſtè fungamur
noſtre

uari omnia quæ pia & decora, & boni ordinis
sunt, Matutinas ac Vespertinas preces ac Lectio-
nes è sacris literis sumptas decantari certis horis,
uetera pia cantica & consueta sacrarum lectio-
num exercitia ab omni superstitione & errore re-
purgata seruari, iusta ordinatione ad sacra offi-
cia electos & uocatos admitti, mortuos honestè
pio cantu, & campanarum moderato sono sepeli-
ri, Memorias sanctorum sine Idolatria piè conser-
uari, Catechesin institui, moderatus Ecclesiasti-
cas censuras ad conseruandam iustam & necessa-
riam disciplinam restitui, Sponsum & Sponsam
honesto & pio ritu in Templo matrimonialiter
coniungi, Canones de clericorum honesta uita &
conuersatione condi, Ieiunia moderata absq; su-
perstitione præscribi, & id genus alia. His & simi-
libus Adiaphoris quæ habent manifestam utilita-
tem, & ad decorum, ordinem, disciplinam & ho-
nestatem faciunt, si durabilis concordia, tranquil-
litas & conformitas in Ecclesijs in doctrina pura
consentientibus constitui posset, putamus propter
uera Adiaphora consensum Ecclesiæ non esse dissol-
uendum, nec Ecclesias à pastoribus esse deserendas,
nec certamina de Adiaphoris suscitanda, nec alen-
da esse Schismata in illis Ecclesijs quæ in eandem
doctrinam Christi consentiunt, Et existimamus non
esse habendum pro seruitute, quando libera con-
scientia

scientia Christianæ concordie studio & propter
edificationem apud homines pios hæc seruantur.
Hac Adiaphororum obseruatione si salua nostra
doctrina in omnibus nostris Ecclesijs sine supersti-
tione & metu reducendi impium Papatum confor-
mitatem Cæsar constitui uellet, non dubitamus sal-
ua conscientia Ecclesias parere posse. Adiaphora
autem quæ uerè sic uocantur inclusa sunt certis fi-
nibus, quos si transgrediuntur, Adiaphora esse
desinunt, fiuntq; corruptelæ, prophanationes, se-
minaria superstitionis, conscientiarum laquei &
aptæ occasiones reducendi ueterem abusum & im-
pietatem, Necesse autem est ut circa Adiaphora sit
libertas rectè ac piè docendi, & ea gubernandi do-
ctrina Christi, Apostolorum & Prophetarum. Ad
Adiaphororum Catalogum ea non possunt uerè
referri, quæ edificationi Ecclesiæ, decoro, ordini,
honestati ac disciplinæ nõ seruiunt, libertatē Chri-
stianam obruunt (superstitionē alunt, cū uerbo Dei
pugnant, Sacramentorū mysteria uerūq; Dei cultū
obscurant, confusionē & impedimenta ueri diuini
cultus secū trahunt, Ecclesiā dehonestant, religionē
Christi in Antichristi superstitionē perueriūt, ner-
uiq; sūt Papisticæ superstitionis et abusus. Eiusmo-
di cōficta Adiaphora sūt ridiculæ sacrificorū in sa-
cris gesticulationes, scenica spectacula manes cere-
moniæ ac pompæ, magici exorcismi, consecra-
tiones

7
tiones Chriftiſmatis, Baptiſmi, Salis, Aquæ luſtralis,
palmarum, ignis, & aliarum plurimarum rerum,
quæ execrandam incantationum ſpeciem habent,
quibusq; aliquid Spiritualis & diuinæ energie &
uirtutis tribuitur, circuitus cœmiterij, circumla-
tio panis, imaginum ac reliquiarum, pompoſa lo-
tio pedum, pompa ingreſſus Chriſti in die palmarum,
Crucis in ſepulchrum depositio, & excubiæ
quæ aguntur circa ſepulchrum cum reliquis ſepul-
chralibus ſpectaculis, ſumptuoſum ſpectaculum ac-
cenſarum candelarum in die Purificationis Mariæ,
ſupplicatoriæ proceſſiones plenæ abuſum & ui-
tiorum, ludus aſcenſionis Chriſti, & deuolantis co-
lumbæ in die Pentecoſtes. Hæc & his ſimilia ſunt
tantum uanæ friuolæ & ineptæ luſoriæ occupati-
ones in templis, Adiaphororum uſum & finem non
habent, Religionem noſtram ludibrio ac riſui ex-
ponunt, miniſtrorum Eccleſiæ fidem & authorita-
tem eleuant, paſtores ridiculos faciunt, eorum do-
ctrinam ſuſpectam reddunt, & totum miniſterium
Euangelij ridendum propinant, ſummum contemp-
tum doctrine & Sacramentorum Chriſti pariunt,
ad deſtructionem non ad ædificationem ſpectant,
Nam uulguſ ab his etiam uera Adiaphora & uti-
les Eccleſiæ obſervationes ac ritus æſtimabit, iudicabitq;
omnes eiufdem ordinis ac generis eſſe, unde
orietur nocentiſſimus Religionis contemptus,
Epicureæ

Epicureismus & deformis & corrupta ac confusio in
Ecclesia, Ideo non licebit cum offendiculo & licen-
ti perturbatione bene constitutas Ecclesias istis nu-
gis onerare, Nam omisso Adiaphororum sine, Adi-
aphora nec esse nec uere dici possunt, suntq; nihil
aliud quam corruptelæ semina & nerui Papistice
superstitionis, & cuniculi per quos aduersarij in
nostras Ecclesias irrepere conantur, ut eas à fun-
damento euertant, totumq; Papatum restituant, &
id quidem per nosmet ipsos & per fictorum Adi-
aphororum receptionem, quòd hæc uia facilior &
expeditior esse uideatur ad recuperandam & oc-
cupandam arcem Papistice impietatis, Hæc iocu-
lana & conficta Adiaphora quia fide, quæ nititur
solo uerbo Dei restitui, defendi & conseruari ne-
qucunt, Item quia sunt ueteris impietatis uerui, to-
tumq; Papatum secum trahunt, Ideo illi Ecclesia-
rum pastores suis conscientijs rectius alijs consule-
re uidentur, qui malunt deferere Ecclesias suas &
exilium pati, quàm in istarum futilium & pericu-
losarum rerum ludos consentire, & his nugis
fenestram ac uiam sternere reddituræ abominationi.
Hic iudicia uariant diuersæq; audiuntur senten-
tiæ. Alij dicunt has ineptias & stulticias potius
suscipiendas & seruandas esse quàm Ecclesiæ de-
serantur, Alij contrarium statuunt, quòd restitua-
tio istarum ineptiarum sint auspicia reducendi im-

pij Papismi, quorum iudicio & sententiæ uidetur
suffragari magna pars Theologorum, quod confi-
torum Adiaphororum restitutione id agatur, ut
nostra doctrina suspecta fiat uulgo & per nosmet-
ipsum asperæ uiae prioribus superstitionibus expla-
nentur. Hic cum iudicia Doctorum tantopere uari-
ent & hæ res tanti sint momenti ut Ecclesiarum be-
nè constitutarum euerfionem secum trahant & om-
nia disidijs & scandalis repleta sint in Ecclesia &
Rep. Ideo obtestatur uos R. P. per communem Ec-
clesiæ salutem & gloriam Iesu Christi, liberatoris
nostri, ut de his rebus quæ Adiaphororum naturā &
finē exuūt, & Ecclesiæ nocent, uestrum iudiciū expo-
natis, ut inde in præsentī periculo statuere liceat,
quæ sint uerbo Dei & uolūtati cōsentanea, & Ec-
clesiæ utilia. Audimus multos esse, qui se satis excu-
satos apud Deū esse putāt, quod in necessitate è du-
obus malis minus eligāt, Et quod tyrannidē & ser-
uitutē ferre nō sit peccatum, sed nondū definitū est
utrū sit peius, Ecclesias ne deserere, an Adiaphoro-
rum noxia figmenta approbare, & sublata scandala
rursus erigere & obseruare. Quæ de seruitute se-
rēda dicuntur, si ciuilitè acciperētur uera esse pos-
sent, sed seruitutē in impijs rebus & confictis Adia-
phoris in Ecclesia Christi admittendā & ferendā
esse nō est uerisimile, quid destructionis sit non ædi-
ficationis in Ecclesia. Quod uero quidam inepti
unt do-

ant doctrinam de uiciosis caeremonijs liberam esse
debere, easq; liberè debere reprehendi, ridiculum
est, Qui enim potest pius Pastor administrare de
quo cum reprehendit cōscientia, perpetuoq; obser-
uare quod coram tota Ecclesia quotidie ipsemet
redarguit? Quis habebit doctrinæ illorum fidem,
quæ à se reprobata, damnata & reiecta rursus in-
stauratur, & contra semetipsos ceu impenitentes
quotidie coguntur concionari? Quomodo ibi con-
sistit cōcordia & tranquillitas ubi pastores Eccle-
siae publicè reprehēduntur, ac taxantur, quæ aule absq;
ulla uiolatione obseruari uolunt, Cum omnia dili-
gēter perpenduntur res ipsa loquitur fucū fieri Ec-
clesijs Adiaphoricis mitigationibus, pastoribus im-
poni et insidias parari ad reuocandam Papisticam
impietatem, quam Pontificij totam uolunt recipi,
Hæc cum ita sint pastoribus tutius esse uidetur, de
suo munere cedere, & Ecclesias relinquere, quam
se polluere Papisticis ineptijs, quæ Ecclesiæ nocent,
& quæ ad restituendum Papatum sub falsa Adia-
phororū appellatione ei obtruduntur à sapientibus
huius sæculi qui hac ratione student consulere sibi
& suis commodis non Ecclesiæ Iesu Christi, Tole-
rabilius est aut mori aut in exilio agere bonæ con-
scientiæ testimonio, quàm inquieto animo in Eccle-
siarum administratione cum propria conscientia
luctari. Ideo necesse est ut tota doctrina de

Adiaphoris extet, Periculosa sunt conscientiarum
uulnera. Ne ergo hic cōscientias uulneremus & ne
quid committamus ingruentibus periculis cuius nos
postea pœnitere, & quibus conscientie nostræ re-
dargui possent, magnopere petimus ut à V. R. P.
controuersia de Adiaphoris disertè & distinctè
explicetur, quid sit concedendum, quid ferendum,
quid reiiciendum. Hactenus exposuimus nostram
sententiam, qui sint ueri cultus Dei, & quæ rectè
habeantur pro Adiaphoris, & contra, quæ falsò
hoc nomine recenscantur. Nunc ea prosequemur
quæ à quibusdam inter Adiaphora numerantur,
& uarijs coloribus & Allegorijs pinguntur &
ornantur, ut aliquam utilitatis speciem habere ui-
deantur. Hec autè cū huiusmodi sint ut damnetur
doctrina Christi, Prophetarum & Apostolorum,
& cum fidei nostræ ἀναλογία pugnent, manife-
stèq; impia & execrabilia sint, nec probanda nec
recipienda esse credimus. Item cum ἐθελοθρησκεία
semper à conditis sæculis à Patribus, Prophetis,
Christo & Apostolis ut inutilis, inanis, irrita &
impia damnata sit, iudicamus nullos ritus, nullasq;
observationes ab hominibus excogitatas & confi-
ctas ad colendum & placandum Deum, ad prome-
rendam gratiam Dei, & ad satisfaciendam pro
peccatis absq; salutis æternæ iactura approbari,
recipi & instaurari posse. Huius generis sunt Mo-
nachatus

nachatus cum uotis & alijs impijs appendicibus,
Missa priuata cum Canone, cœlibatus clericorum,
Sanctorum inuocatio & cultus, Sacramenta ab
hominibus instituta, quibus ad sanctificandum, ad
arcendum Sathanam, ad salutem animæ & corpo-
ris procurandam, Spiritualis uis attribuitur, Con-
fessio in qua requiritur enumeratio peccatorum
omnium, tanquam res necessaria ad remissionem
peccatorum, Ieiunia in quibus delectus ciborum
præcipitur, & quæ ad satisfaciendum & remissio-
nem ac salutem promerendam mandantur, Mortu-
orum uigiliæ & Missæ, Animæ commemorationes,
Satisfactiones, Peregrinationes, Indulgentiarum
mundinationes, omnesq; aliæ obseruationes quæ
proponuntur ad conciliandum Deum & ad pro-
merendam iusticiam coram Deo. Hæc omnia pug-
nant contra Euangelium & fidei ἀναλογίαν &
libertatem in quam nos Christus asseruit. Ideo sal-
ua Dei ueritate & illæsis conscientijs, sineq; salutis
iactura nemo in has et similes ἐθελοθρησκείας con-
sistere potest. Omnes horū triū ordinū ritus atq; ob-
seruationes callidi conciliatores & mitigatores si-
ne discrimine inter Adiaphora ponūt, ut sub Adia-
phororū appellatione Ecclesiæ omnes impios usus,
prophanationes & corruptelas rursus obtrudant,
atq; hac astutia nostram doctrinam & religionem
ex fundamento euertant, & Papismi impietates

omnes restituant, utq; hoc astute efficiant Adia-
phororum commento fasciam pios animos, per-
suadentq; uulgo fieri posse, quidquid obseruation-
um unq; fuit aut adhuc est in Papatu. Ita enim re-
cessui Interbochij factus dicitur interpretari his
uerbis. In mittel dingen soll man alles
halten / wie es die heiligen alten Veter
gehalten haben / vnd jenes theil jziger
zeit auch noch helt. Quid hoc aliud est, quam
prætextu Adiaphororum totum Papatum reuere-
re in nostras Ecclesias, Ecclesiarumq; Pastores
decipere uoce Adiaphororum, ut sic decepti etiam
nescientes Christi Euangelio & uero Dei cultu
excluso, impijs Papisticis superstitionibus niam
sternant ad Ecclesias nostras in Adiaphoris, hoc est
omnibus Papisticis superstitionibus, ut nunc Adia-
phora exponuntur, seruitutem salua conscientia
ferri posse, Si concionatores uulgo persuaferint,
& impij Episcopi receperint sue iurisdictionis
authoritatem, effecta illis ex animi sententia sunt
omnia, statim restituentur impij abusus, extingue-
tur puritas doctrinae & ueri cultus obruentur &
opprimuntur fidei & synceri doctores Ecclesiarum,
ut hoc efficiatur, obtruduntur commenticia Adia-
phora, quibus receptis cogetur Synodus que no-
strarum Ecclesiarum doctrinam damnabit, & pro
arbitrio

arbitrio quaslibet imponet Ecclesiae leges. Res ipsa etiam nunc clamat, Episcopos id solum nunc conari ut totus Papatus cum omnibus suis superstitionibus & tyrannide instauretur, & pura doctrina deleatur. Idque declarant Diocesanis suis conuentibus passim promulgatis. Duo postrema genera Papisticarum obseruationum quae partim transgrediuntur Adiaphororum limites & amittunt usum & finem Adiaphororum partim sunt prohibita & damnata *ἑτεροδοξικαίαι*, salua pietate & gloria DEI, aduersarijs urgentibus recipi non posse, nec impiorum seruitutem sine iniuria, & uerae religionis Euangelicae doctrinae manifesta corruptione & extinctione Ecclesiae imponi arbitrantur, satiusque esse aut mori aut relicta Ecclesia exulare & extrema pati, quam contra conscientiam approbare & simul cum alijs Papistis administrare *ἑτεροδοξικαίας* & mentita Adiaphora, quod confecta ista Adiaphora destructioni seruiunt, ministerium Euangelij ludibrio exponunt doctrinae nostrae fidem abrogant, Aduersariorum superstitiones & abusus stabiliuntur, horribilia scandala creant, imbecillum fidem labefactant, omnes doctos & cordatos à ministerijs sacris deterrent, & efficiunt ut religionis administratio breui commendanda sit indoctissimis asinis & uentribus.

Cum ficta Adiaphora semel recepta certissimè al-
latura sint Ecclesiae dissipationem, necesse erit ut
pij pastores se sucosis Adiaphororum restitutioni-
bus opponant, sibi in conscientijs tutius esse statu-
ant à ministerio discedere, quàm se noxia fictorum
Adiaphororum restitu-ione polluere, & isto modo
ueras Ecclesias erroris arguere, fidei doctrinam
corrumpere, dubiam & suspectam reddere, Euan-
gelij ueritatem abnegare, & fores aperire Pon-
tificijs imposturis reducendis. In confesso cum sit
id agi tantum ut Papatus restituatur, & pura do-
ctrina Euangelij, & Christi religio extinguatur
& sepeliatur, censemur diligentur cauendum es-
se ne ullis mutationibus ansa præbeatur aduersa-
rijs rursus erigendi suas superstitiones, si semel
cœperint animi labascere, & dubitare, tum actum
erit, nec quicquam proderit nobis ulla Adiapho-
rica mutatio, quia totum Papatum aduersarij re-
stitui uolunt, ad nos se pertrahi nulla æquitate aut
mitigatione patientur, ipsi uolunt nos tanquam
hæreticos & schismaticos ad se, tanquam Catholi-
cos & orthodoxos reduci: Hoc semper egerunt &
in hoc proposito persistunt. Ideo Adiaphoricis mu-
tationibus frustra quæritur concordia apud ad-
uersarios. Aulica cōsilia de recipiendis Adiapho-
ris tantum patefaciunt aduersarijs uia ad id quod
moliuntur. Islebius in Epistolis suis, quas ad suos
scribit

scribit queritur inscitia pastorum fieri, quod sua
adiaphora grauatim admittantur, & pro Adia-
phoris non agnoscantur quæ ipse somniat, & cum
summo offendiculo & certa Ecclesiarum euersio-
ne obseruari debere contendit, sed ipse sibi habeat
sæ eruditionis laudem Islebius, relinquat nobis
simplicitatem nostræ innocentie, & ut sequamur
sacre scripture & orthodoxe Ecclesiæ iudicium,
quæ Adiaphora libera pronunciat, quæ his uult
Ecclesiam ædificari non destrui scandalis, mederi
non ea suscitari, superstitionem & corruptelas &
impietates Ecclesia excludi non introduci, Non est
satis, homines ludere fucosis figmentis & ineptas
nugas Allegoricis fucis ornatæ & callidè accom-
modare ad res bonas & nouum rationale diuino-
rum comminisci sine uerbo Dei, Nouis umbris &
typis Ecclesia non habet opus, ijs per Christum est
liberata, habet suum cultum Euangelio Christi de-
scriptum & constitutum, cui nec addere nec adi-
mere quicquam debet humana audacia. Adiapho-
ra uerò quæ primo ordine posuimus, concordie &
tranquillitatis causa libenter obseruaremus cum a-
lijs Ecclesijs puritatem doctrine custodientibus,
optaremus generalem constitui posse conformita-
tem Ecclesiarum sine offendiculo & cum tranquil-
litate. Iudicamus enim ad alendam concordiam
ualdè prodesse conformitatem rituum in Ecclesia,

si potentes hic tam diligentes essent, quàm sunt ui
coiunctæ Ecclesiæ confictis Adiaphoris disiungan-
tur & scindantur, melius suã operam collocarent,
uerum quum non quærat Ecclesiarum cõcordia
& salus, sed paretur tantum uia ad omnia illa eri-
genda & restituenda quæ synodus decernet, nihil
proderunt hæ particulares mutationes, & ut ap-
paret ex multis iudicijs, nihil pijs pastoribus meli-
us & tutius erit coram Deo, quàm longissimè abes-
se à fucosis & dolosis deliberationibus de recipi-
endis Adiaphoris & fraudulentis mutationibus, cõ
quòd Interimisticarum deliberationum finis sit, ut
totius Papatus impietas restituatur, nec iusta diju-
dicatio doctrinæ, nec recta reformatio Ecclesiarum
expectanda sit. Item nihil uidetur coram Deo
tutius & Ecclesijs utilius esse, quàm nullas omni-
no mutationes facere, antequam certò constet
posse illa subsistere quæ mutatione noua in ueris
Adiaphoris admittuntur. Sine hac certitudine
nihil erit mutationibus tentandum, quæ tum Ec-
clesiæ tum Reip: ualde periculose erunt. Quòd si
uero Pastores improbantes noxias mutationes Ec-
clesiæ eijcerentur, satius erit ut patiantur se eij-
ci, quàm ut adiuuent Interimisticos conatus, se
polluant alienis peccatis & prodant CHRISTI
religionem aduersarijs. Quia autem nouimus
aduersarios Papistæ esse improbiore, & su-
periores

perbiores & pertinaciores, quàm ut ratum habu-
bituri sint, si quid utiliter in nostris Ecclesijs
constituatur, Ideo propter communem concor-
diam cum Ecclesijs nobis in doctrina Euangelij
coniunctis non recusabimus admittere Adiapho-
ra uera & ad ueros usus & fines directa, qualia
primo ordine recensuimus. Instaurent aduersarij
suam impietatem sine nobis, si persecutio &
seruitus ferenda est, feratur ea sine labefactati-
one Euangelij CHRISTI, non offendantur
pij, nec afficiatur ignominia CHRISTI Eccle-
sia, non corrumpatur doctrina CHRISTI, An-
postolorum & Prophetarum, puri cultus non con-
taminentur. In quo discrimine nunc ubiq; Ec-
clesiæ & Respublicæ uersentur, scimus, uelle-
musq; libenter sic instituere nostri ministerij ra-
tiones, ut Ecclesiæ Christi prodessemus & no-
stræ, aliorumq; conscientie rectè consuleremus,
animosq; nostros præpararemus in omnem euen-
tum. Ideo necessarium putauius V. P. nostram
sententiam exponere, & uestram super Adiapho-
ricis mutationibus audire, animosq; nostros in
quouis periculo uestro iudicio eò ualidius
aduersus quoslibet terrores, trepidationes &
pericula munire. Cum ubiq; spargatur
uestram esse sententiam, ut seruitus feratur in
Adiaphoris, etiam illis, quæ Islebius &
alijs

alij aulicis concilijs ebrij, Adiaphora uocant, & quibus uenustas aliqua Allegorica affingi potest, ut ad aliquem usum in Ecclesia accomodari queant, qua arte quaelibet nugæ pro Adiaphoris obtrudi possent cum flexibilem illam sententiam, seruitutem in Adiaphoris ferendam esse multi improbi usurpent. Iterum oramus ue. R. P. per gloriam Christi Iesu & Ecclesiæ salutem, ut uos in hac controuersia de Adiaphoris dilucide declaretis adito scripto, aliàs illa sententia, seruitutem in Adiaphoris ferendam esse, infinita schismata suscitabit & plures dissipabit Ecclesias quàm aduersariorum arma destruant. In uos conuersi sunt omnium oculi & animi, à uestris iudicijs bona pars Christiani orbis pendet, quibus plus fidei habent, quàm alijs. Ideo deferendi non sunt pij in dubitationibus, & consiliorum uariationibus. Extrema necessitas, Dei gloria, Ecclesiæ salus requirit à uobis eiusmodi explicationem. Pericula nostræ religioni & ueritatis confessioni coniuncta, nec silentio, nec ullis rationibus humanis declinari possunt. Euitandi periculi causa non est, ut omittatur officium, quod Ecclesijs debetis. Siue fileamus siue loquamur, aduersarijs idem est, nisi omnino abnegetur uera ac pura doctrina Christi & omnia Papistica approbentur, nulla tranquillitatis & pacis conditio proponetur. Frustra aliunde q̃ à Deo nobis

nobis promittimus pacem ac defensionem. Huic &
per Iesum Christum Ecclesias nostras, nos, uestraq;
omnia comittamas, eum incessanter in his summis
extremisq; periculis, difficultatibus & calamitati-
bus inuocemus necesse est, oremusq; ardentibus uo-
tis, ut incolumitatem Ecclesie sue, quam ab initio
mundi sub uarijs persecutionibus sibi semper colle-
git, defendit & seruauit, etiam nunc in postremis
his tenebrarum procellis custodiat, tueatur & ser-
uet pater coelestis, propter suum filium unigeni-
tum Iesum Christum, qui adsit uobis & nobis om-
nibus Spiritu suo sancto, dirigatq; nostra consilia
& actiones ad sui nominis gloriam & Ecclesie
sue salutem, Amen. Nunc uero cum fortassis
sitis occupationes, quam ut publicum scriptum bre-
ui absolvere possitis, cum id plusculum temporis
postulet, rogamus obnixè ut in summa cum hoc ta-
bellario ad nos uestram sententiam rescribatis, &
paucis indicetis uestrum de nostra sententia iudici-
um. Rectissime ualeant R. D. V. in Iesu Christo,
unico Ecclesie protectore & liberatore, se-
dente & regnante ad dexteram maiestatis
DEI, cui sua Ecclesia semper curæ
fuit, & usq; ad seculi con-
summationem semper
curæ erit.

RESPON.

RESPON-
SIO PHIL. MEL. AD
SCRIPTVM CONCIO-
natorum Hamburgensium
de Adiaphoris.

S. D.

Reverendi uiri & amici charissimi, non
egre ferimus nos amanter à uobis uel mone-
ri uel reprehendi. Sunt enim & hæc officia
in amicitia præsertim in Ecclesia, necessaria. Sed
tamen oramus uos ut in iudicando pro uestra pru-
dentia, grauitate & erga nos beneuolentia cando-
rem adhibeatis, nec ueteres amicos qui amplius 20.
annis magnos labores & uaria certamina susti-
nuimus, & adhuc sustinemus, damnetis, sicut alij
quidam, qui falsis criminationibus rabiose nos in-
sectantur, quibus ideo non respondemus, ne tam
tristi tempore odia & dissidia magis inflammen-
tur.

Primum autem uobis significamus, DEI be-
neficio uocem doctrinæ eandem in Ecclesijs nostris
& Academijs sonare, quam tot annorum consen-
su uobiscum profitemur, & quam nunc in uestra
con-

confessione propugnatis. Cumq; sciamus hanc doctrinam æternum Dei decretum esse & perpetuam ueræ Ecclesiæ sententiam, nihil in ea unquam mutaturi sumus. Ac ne quid mutaretur in doctrina & liturgia, acerrimæ contentiones nobis hoc ipso anno cum aliquibus fuerunt, qui ingenijs, eruditione & authoritate in his regionibus excellent. Quod cum ita sit, extant non obscura testimonia nostræ confessionis, ac aliquanto maiora odia & pericula subimus, in tali confessione, quæ illi qui inter applausores suos in tuto nobis conuiciantur, quos optarem interesse ijs disputationibus, in quibus argumenta acutissime excogitata magno labore refutamus.

Eduntur apud nos & libri iidem, qui ante bellum editi sunt: Nec ritus alij sunt in Ecclesijs nostris, quam quos uidistis. Et quanquã non magna dissimilitudo est, tamen alibi plures, alibi pauciores sunt, de qua dissimilitudine nec antea rixati sumus, nec nunc rixamur. Nam & esse publicos congressus honestos, & ritus non Barbaricos in illis congressibus, imo & quedam disciplinæ signa necesse est, in qua si nihil contra mandata Dei institutum est, de gestibus ipsis non esse rixandum, Vos ipsi scitis, Sed metuitis in generali uerbo insidias, cum dicimus nos de Adiaphoris non pugnare.

Veni

Veniunt eadem nobis in mentem, quæ uos prudenter prospicitis: Et uoluntates multorum eò spectant, ut inclinationem ad totam politiam pontificiam faciant. Sed tamen cum occupati maioribus certaminibus de rebus necessarijs, omittimus rixas de Adiaphorjs, decet bonos uiros qui talia legunt, adhibere dexteritatem in iudicando. Vocamus Adiaphora non magicas consecrationes, non statuarum adorationes, non circumgestationes panis aut substantialia, quæ apertè damnantur uoce nostra & scriptis, imo ne ineptias quidem, ut excubias ad sepulchrum. Talia qui uel odiosè coaceruant, ut nos exagitent, uel astutè colligunt, ut pastoribus duriora onera imponant, iniuriam nobis faciunt, & suis adfectibus morem gerunt. Alia multa sunt Adiaphora, quæ & antiquissima Ecclesia instituit, & ad contionum ordinem, & ad docendos seu commonefaciendos rudiores conducunt, ut ordo festorum, lectionum, publici congressus examen, & absolutio ante sumptionem Sacramenti, ritus aliquis publicæ poenitentiae, examen in confirmatione, publica ordinatio ad ministerium Evangelicum, publicæ desponsationes & precationes in nuptijs, honesti comitatus aut etiam contiones in funeribus. Hæc cum pleraque in suo usu sint apud nos & bono consilio retenta sint, qua fronte dicere poterimus nos nulla Adiaphora, nihil usitatum ad,

tum admissuros esse? An ut sit in factionibus &
studijs partium, odio aduersariorum etiam istos ue-
tustos mores congruentes cum Ecclesia DEI inde
usq; à primis Parentibus abijceremus? sicut Cync-
sias quidam Athenis festos dies contrarios populi
consuetudini celebrabat: Et Asiatici sues macla-
runt, & contrarium anni initium constituerunt,
ut ostenderent se prorsus alienos esse ab Israelitis.
Scimus ne uos quidem probare talem nouitatem,
& reuerenter tueri uetustæ Ecclesiæ ordinem, qui
bono consilio institutus est. Ac præcipui ritus in
uestris & nostris Ecclesijs congruunt ad ueterem
formam, quæ extat in scriptoribus, qui ante Gre-
goriam fuerunt. Disciplina seueritas aliquanto
maior fuit, & exercitia temperantiæ maiora fue-
runt, quas duas res nunc quoq; optamus curæ esse
gubernatoribus, qui ceremonias & umbras disci-
plinæ in speciem restituere conantur, non res ipsas.
Sed reprehensio uestra non de hac honesta consue-
tudine Ecclesiarum nostrarum loquitur, sed de
quorundam ineptorum rituum instauratione, quæ
fieri à potentibus uidetur, ut paulatim restituantur
omnes abusus pontificij. Hic mollities nostra accu-
satur, quod non uehementius aduersamur, quod
alicubi damus consilium Pastoribus, ne deserant
Ecclesias propter hanc nouam seruitutem. In di-
tione Marchionis Alberti aula primum petiuit,
C ut Pasto-

ut Pastores totum librum Augustanum amplecterentur ac sequerentur: Pio consensu nobilitatis, ciuium & pastorum modestè facta est recusatio. Decurrit ergo aula ad aliud consilium, proponunt Articulos qui doctrinam & liturgiam non notant, sed plus rituum imponunt, qui utcumq; tolerari possunt: Additur comminatio, ut qui hanc normam sequi nolunt, discedant: Etsi multi Pastores discedere malebant, tamen Ecclesiæ petebant ne desererentur. Tali tempore quid consilij dandum fuit? Respondent aliqui uehementiores, atroci scripto perterrefaciendam fuisse aulam metu seditionis, & hac Gorgone reprimendam, ne quid in Ecclesijs mutaretur. Id cur facere nolimus, multæ honestæ causæ sunt: Et fortassis magis irritarentur inimici, qui nolunt sibi leges à nobis ferri, dicerent etiam attrahi exercitus Cæsaris, talia scripta esse classica bellorum, excidium patriæ. Nec uolumus deserui Ecclesias, ut in Sueuis accidit, ubi in multis Templis iam prorsus solitudo est, aut lupi iam præsent, qui doctrinam impiam & falsas inuocationes restituunt. Si tali tempore hoc nostrum consilium reprehenditis, ignosci nobis petimus, nec propterea nos damnari, qui uocem Euangelij eandem uobiscum sonamus, & aliquanto propiores periculo sumus quàm uos, qui habetis auditores æquiores: Et coram plures graues cau-

sas di-

fas dicere possemus, cur hoc moderatius consilium
utilius esse iudicemus. Quæ res aduersarios arma-
uerit contra nos, & audaciam ac potentiam eo-
rum confirmauerit, longum est dicere, & non est
ἐπισολικόν, ut Arist. dicere solebat. Et tamen
dissensiones & dissimilitudo Ecclesiarum nostra-
rum uidentur ἀφορμαὶ fuisse gubernatoribus, ut
nouam formam proponerent. Vt igitur clare cer-
ni possit, nos non cupiditate libertatis, non studio
nouitatis, non odio dissidere ab aduersarijs, de
magnis rebus pugnamus, in quibus euidentia ueri-
tatis conuincit saniores etiam inter inimicos. Id
iudicabimus utilius esse, q̃ de uestitu aut re simili
rixari, ubi sapientes clamitant nos tantum stulta
morositate aut contumacia aduersari gubernan-
toribus, alere dissidia, attrahere peregrinas gen-
tes. Talia multa cum audiamus, opponi non leues
causas necesse est. Vobis in auditorio uestro om-
nia facilia sunt, & uestram libertatem uobis
gratulamur. Semper autem aliqua est Ecclesie
seruitus, alibi durior, ac leniri ærumnas seruitu-
tis uestra consolatione decet, non augeri condem-
natione dum fundamenta tenemus.

Concordiam igitur inter nos & mutuam be-
neuolentiam tueamur, ne inuocatio in nobis aut
in populo turbetur, neue tristes & perniciose du-

bitationes oriantur ex questionibus non necessariis, ut olim de paschate accidit. Illi quibus libertas minus impedita est, agant Deo gratias, & pietantur ea ad illustrandam doctrinam, nec disciplinae frenos propterea magis laxent. Alij in seruitute agnoscant nos castigari diuinitus, & ueram DEI inuocationem corrumpi non sinant, sicut scriptum est: Hec omnia uenerunt super nos, nec obliti sumus te. Nos non sumus suasores ut Ecclesia turbentur, nec in minore dolore & periculo sumus, q̃ uos: Sed ubi noua onera imponuntur, prudenter iudicandum esse sentimus, an relinquenda sint Ecclesiae lupis, aut facienda solitudo, an uero seruitus toleranda sit. Nam neq; nos impias caeremonias recipi uolumus, neq; sine grauissimis causis deserere Ecclesias, sicut scriptum est: Non deserentes congregationem nostram.

Hanc responsionem uobis satisfacturam esse speramus, & optamus ut aeterna sit inter nos concordia & animorum coniunctio in Deo, sicut filius Dei in agone suo precatur, ut pater mentes omnium in Ecclesia copulet, ut unum sint in Deo. Bene ualete.

XVI. Aprilis, Anno 1549.